

№ 34

06.03.2023

Міністерству захисту довкілля
та природних ресурсів України
OVD@mepr.gov.ua

ЗАУВАЖЕННЯ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

щодо Звіту з ОВД

“Завершення будівництва Ташлицької ГАЕС. Введення гідроагрегатів №3-6 (м. Южноукраїнськ Миколаївської області) (Коригування) з підвищенням рівня Олександрівського водосховища на р. Південний Буг з позначки +16,0 м, до позначки 16,9 м”, № 2022749672 в Реєстрі з ОВД

До Вас звертається громадська організація «Центр екологічних ініціатив “Екодія». з метою подання зауважень та пропозицій до звіту з оцінки впливу на довкілля.

Згідно ч. 7, ст. 5 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», представники громадськості протягом 20 робочих днів з дня офіційного оприлюднення повідомлення про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля, мають право подавати пропозиції до обсягу досліджень та рівня деталізації інформації в звіті з оцінки впливу на довкілля. Керуючись вищенаведеним, нами надаємо пропозиції до обсягу звіту проекту “Завершення будівництва Ташлицької ГАЕС. Введення гідроагрегатів №3-6 (м. Южноукраїнськ Миколаївської області) (Коригування) з підвищенням рівня Олександрівського водосховища на р. Південний Буг з позначки +16,0 м, до позначки 16,9 м”, № 2022749672 в Реєстрі з ОВД..

Територія планованої діяльності знаходиться у межах національного природного парку «Бузький Гард», який є місцем зосередження рідкісних біотопів, ендемічних видів, проте, попри наукову, естетичну та природоохоронну значущість як на національному, так і на європейському рівні, тут продовжується інтенсивний розвиток Південноукраїнського енергетичного комплексу та пропонується підвищення рівня Олександрівського водосховища.

Варто зауважити, що ідея створення Ташлицької ГАЕС з’явилась і втілилась у життя у 70-х роках минулого століття, а набула більш інтенсивного розвитку у 90-ті роки, попри відомості про важливе природоохоронне та наукове значення цієї території, про яку постійно сповіщали науковці та громадськість. Як результат, створення Олександрівського водосховища потягло за собою знищення частини унікальних оселищ Бузького Гарду.

Також варто наголосити, що цей Звіт з ОВД є не новою розробкою, а лише переробкою минулого звіту з ОВД (“Завершення будівництва Ташлицької ГАЕС у складі гідроагрегатів 3-6 з поетапним підвищенням нормального підпірного рівня (НПР) Олександрівського водосховища на р. Південний Буг до позначки +20,7 м”, № 2018416564 в Реєстрі з ОВД), який у 2021 році отримав негативний висновок Міндовкілля (№25/2-21/13635-21 від 30.06.2021 року <http://surl.li/fbyke>). Жодне з зауважень, що стали причиною надання негативного висновку ОВД у минулому - не враховані при підготовці нинішнього Звіту. Нинішній звіт на значній частині свого обсягу є копією попереднього, в якій цифру “20,7” метри замінили на “16,9”. Також з нинішнього Звіту просто видалені деякі абзаци, які були піддані найбільш аргументованій критиці у 2021 році.

Також стверджується, що підняття рівня Олександрівського водосховища буде позитивним для вирішення проблем водогосподарської ситуації у Миколаївській обл. Проте, дані щодо розподілу об'ємів вод після підняття рівня показують небезпечність даного проєкту в контексті водозабезпечення, оскільки згідно з ними, кількість вод на водогосподарські потреби Миколаївської області буде скорочено в майже 2 рази (!) з 13,8 млн. м³ до 7,31 млн. м³.

Крім того, балансуєча робота із запасання енергії в насосному режимі планується в “нічній зоні” для балансування “нічних провалів”, а СЕС як відомо виробляють енергію в денній зоні. Відповідно ГАЕС в принципі ніяк не може вважатись балансуєчою потужністю для СЕС, і виступає такою саме для АЕС.

Про верхнє ж Ташлицьке водосховище, яке власне забезпечує генерацію енергії та інформації щодо оцінки впливу зміни рівня вод верхнього резервуару (Ташлицького водосховища) Звіт не містить. Якщо така зміна не планується, то не зміниться і об'єм генерації енергії, оскільки не зміниться об'єм запасів вод у верхньому резервуарі, що виступають носієм енергії. Отже, сенс запланованих робіт з підняття рівня Олександрівського водосховища для потреб ГАЕС, як нижнього, а не верхнього резервуару, залишається повністю непрозорим. Якщо зміна об'єму верхнього резервуару планується і не була належно відображена в Звіті, то необхідним є проходження процедури ОВД також окремо і для зміни рівня верхнього резервуару.

Також згідно зі Звітом, передбачено берегоукріплення додаткових ділянок Олександрівського водосховища: по правому березі на ділянці довжиною – 2700,0 м; по лівому березі – 1000,0 м. Відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», проведення робіт з берегоукріплення вимагає проходження процедури оцінки впливу на довкілля. Проте Звіт з ОВД не містить жодних даних щодо оцінки впливу робіт з берегоукріплення. Що вимагає проходження окремої процедури ОВД для оцінки такого впливу.

У Звіті також зазначено, що “В рамках реалізації проєкту «Завершення будівництва Ташлицької ГАЕС. Введення гідроагрегатів №№3-6» передбачені рекультиваційні роботи кар'єру №9. Зазначена територія «...надається в оренду державному підприємству «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом» для проведення рекультиваційних робіт з відновленням рельєфу місцевості шляхом заповнення чаші кар'єру неділовими ґрунтами, будівельним сміттям та промисловими нерадіоактивними відходами...» Згідно з Законом України “Про ОВД” подібна діяльність повинна проходити процедуру ОВД одразу за двома напрямками - “рекультивація земель” (ст.3 п.3 пп.2) та “поводження з відходами” (ст.3 п.2 пп.8). Проте даний звіт не містить матеріалів щодо ОВД цих робіт, а інших звітів по цій тематиці пошук по Єдиному реєстру з ОВД не видає, отже дані роботи не проходили ОВД. Виконання цієї частини планованої діяльності є неможливим без проходження процедури ОВД, як того вимагає закон.

Як відомо зі Звіту, на Ташлицькій ГАЕС планується використовувати насос-турбіни РОНТ115/851-В-630 виробництва ПО ЛМЗ (Производственное Объединение Ленинградский Металлический Завод), що входить до складу ОАО «Силловые машины» російського мільярдера Олексія Мордашова. ОАО «Силловые машины» відоме своїм скандалом з нелегальним використанням турбін Siemens для встановлення їх в українському Криму, і через свої дії знаходиться під санкціями США. Незважаючи на початок повномасштабної війни з росією, бомбардування росією українських міст, численні жертви, потенційні величезні проблеми з національною безпекою, в ключі виготовлення

ворожою державою головних вузлів енергооб'єкту - автори проєкту все одно не відмовились від використання в проєкті насос-турбін РОНТ115/851-В-630 виробництва ПО ЛМЗ (Производственное Объединение Ленинградский Металлический Завод), згідно з даними на с. 36 та 38 Звіту на Ташлицькій ГАЕС все ще планується використовувати насос-турбіни РОНТ115/851-В-630 виробництва ПО ЛМЗ (Производственное Объединение «Ленинградский Металлический Завод»), що входить до складу ОАО «Силовые машины» російського мільярдера Олексія Мордашова. ОАО «Силовые машины» відоме нелегальним використанням турбін Siemens для встановлення їх в українському Криму, і тому перебуває під санкціями США. Більше того, рішенням РНБО від 19.03.2019 р. ОАО «Силовые машины» разом з його підрозділами, зокрема ЛМЗ, знаходиться і в санкційному списку України. Використання ж інших насос-турбін значною мірою змінює характеристики проєкту і вимагає підготовки іншого Звіту з ОВД з урахуванням нових характеристик насос-турбін та конструкцій об'єкту загалом.

Хоча чисто фізично виконання такого замовлення в нинішній ситуації неможливе. Зважаючи на нещодавню заяву (<http://surl.li/fbygh>) Прем'єр-Міністра України Дениса Шмигала про неприпустимість примирення з росією щонайменше у наступні 100 років, спроба погодити проєкт, побудований на закупці ексклюзивних технологій підсанкційного російського підприємства виглядає відвертим кроком проти державного курсу України.

Фактично у Звіті не наведені і не розглядаються альтернативні варіанти проєкту.. Це є прямим порушенням закону про ОВД. У Звіті також не розглядаються альтернативні способи створення запасів енергії як, наприклад, промислові акумуляторні станції. Не розглядаються також інші способи балансування пікових навантажень на енергосистему країни, як, наприклад, мережі газотурбінних електростанцій відносно невеликої потужності, які, з одного боку, при необхідності стартують за лічені хвилини і у режимі когенерації достатньо енергоефективні, а, з іншого боку, за рахунок розосередженості підвищують стійкість ЕС у воєнний час. Тому виникає питання наскільки ефективним з енергетичної, економічної та безпекової точки зору є даний проєкт.

Варто зауважити, що автори Звіту не надають деталізованого огляду різних видів забруднень (хімічного, шумового, вібраційного, теплового та світлового), надаючи загальні відомості про поверхневі водні об'єкти, дані щодо річних стоків, водогосподарські умови, санітарний пропуск через водосховище, дані про підземні води – іншими словами це набір довідникових матеріалів, а не дослідницьких, який до того ж не має жодного відношення до забруднень.

У Звіті зазначається, що система технічного водопостачання використовується не тільки для охолодження, але і для змащування, тобто матиме безпосередній контакт з механізмами і, зокрема, безпосередньо з підшипниками та сальниками, і, як наслідок, можливе виникнення забруднень мастилами та нафтохімічною продукцією. У Звіті немає жодних згадок про очистку води на виході з систем перед поверненням її в навколишнє середовище. Замість цього вказано, що вода з систем охолодження зливається в нижній б'єф, тобто напряму в доквілля. Очевидно, це може означати злив в доквілля забруднених вод без очистки. Проте Звіт не містить даних щодо переліку типів забруднюючих речовин та їх кількісних показників у водах після проходження ними систем охолодження та змазки, і що найважливіше, Звіт не містить оцінки впливу цих забруднюючих речовин на доквілля. Згадується, що станція в пневмосистемах низького тиску має системи зливу маслководяного конденсату, що збирає потенційно забруднений маслководяний конденсат в бачки для масло-водяного конденсату і виконує його скид. Пневмосистема високого тиску потенційно

має десь збирати і кудись скидати масло-водяний конденсат, як і пневмосистема низького тиску, але розробники не описали цей важливий аспект планованої діяльності, що може призводити до забруднення довкілля неконтрольованим скидом забрудненої масло-водяної суміші. При чому точно відомо, що для пневмосистеми низького тиску цей процес матиме місце.

Також у Звіті надається важлива інформація щодо роботи маслосистем ГАЕС, що протікання масла у результаті потрапляють до ємності відстійного масла - підземного баку аварійного зливу турбінного масла. Згідно з інформацією на наступній сторінці, після відстоювання з цієї ємності відкачуються поокремо забруднені масло та вода. Проте вже не зазначається куди саме. Сказано, що забруднене масло відправляється на регенерацію чи утилізацію. А от про поводження з забрудненими водами інформація повністю відсутня.

Тож можна констатувати, що даний Звіт, окрім всього, ще й може вважатись таким що не містить даних щодо забруднення вод у результаті роботи ГАЕС, чим порушує вимоги Закону України «Про ОВД». У Звіті ОВД як джерела експлуатаційного шуму згадуються виключно 5 трансформаторів і містяться дані щодо визначенню рівня шуму в двох точках, а саме на межі оздоровчого комплексу та житлової забудови. Тобто цілковито ігноруються рівні шуму в інших зонах навколо станції, який впливатиме на біорізноманіття. Акустичні характеристики насос-турбін та іншого експлуатаційного обладнання, окрім згаданих трансформаторів, повністю відсутні у Звіті. Отже, оцінку акустичного забруднення можна визнати такою, що в даному звіті виконана не була, що порушує вимоги Закону України «Про ОВД». Те ж саме стосується і вібраційного забруднення, адже Звіт не містить жодних даних щодо джерел вібрації. Однак ГАЕС містить численні механізми високої потужності, що генерують акустичне та вібраційне навантаження, а також вібраційне навантаження генерує і сам процес скиду вод. Отже, оцінку вібраційного забруднення можна визнати такою що в даному звіті виконана не була, в порушення вимог Закону України «Про ОВД».

У Звіті згадується, що на компенсацію випаровування буде витрачено 4,26 млн тонн води по завершенню проєкту, і зараз витрачається вже 3,6 млн. тонн щорічно. Тобто витрати на випаровування внаслідок підняття рівня водосховища збільшаться на 660 тис тонн на рік. В таких умовах посушливого клімату, нерегулярними опадами і загальним трендом на зменшення водності (що також зазначається і в Звіті), є ризик розвитку опустелювання. Буде вкрай нераціональним втрачати настільки значні кількості вод на випаровування через збільшення дзеркала водосховища. Води є вкрай цінними в даному регіоні, і необхідні як для господарства, так і для природних екосистем.

У Звіті ОВД повністю відсутня інформація щодо режиму роботи ГАЕС в дуже холодні зимові періоди, коли водні об'єкти промерзають на значну глибину. Логічним висновком є те, що за таких низьких температур ГАЕС не може функціонувати, тобто країна залишається без її потужності в самий важкий для енергосистеми період.

У Звіті також зазначається, що при роботі шести агрегатів ГАЕС, кожен добу рівень Олександрівського водосховища буде змінюватись на 1,5 м. Також на стор. 29 зазначається, що водосховища ТГАЕС характеризуються інтенсивним турбулентним перемішуванням поверхневих шарів води з глибинними, активною циркуляцією води. Тобто, внаслідок згаданих факторів, впливи роботи ГАЕС на водне біорізноманіття очікуються вкрай значні, проте вони ніяк не відображено в Звіті.

Очевидно, що підняття рівня Олександрівського водосховища призведе до подальшого знищення флори та фауни, а також оселищ Бузького Гарду. Звертає увагу некоректний підхід у найменуванні раритетних видів, до яких у Звіті включають також види

звичайні для флори регіону. В Звіті не наведено картосхеми локалітетів раритетних видів, оселищ, а також їхньої хоча б приблизної чисельності на території, що буде безпосередньо затоплена, а також підтоплена внаслідок планованої діяльності, що не дозволяє у повній мірі оцінити її вплив на популяції рідкісних видів рослин.

Автори Звіту демонструють проєкт по репатріації та реінтродукції популяцій рідкісних видів рослин, що, насправді, був самовільною протизаконною діяльністю, не мав погодження ні від національного природного парку “Бузький Гард”, ні від Міндовкілля, ні від національної комісії з Червоної книги України. Крім того, йдеться про незаконне вилучення кількох особин рослин в той час, коли під затоплення потрапляють сотні тисяч особин. Міндовкілля підтвердило, що не надавало дозволів на таке переселення рослин. Проте, якби і надавало, то вилучення кількох особин рідкісних рослин з багатьох десятків тисяч затоплюваних для переселення у ботанічний сад - не може вважатись заходом з порятунку їх від затоплення.

У Звіті міститься загальна еkleктична інформація про види тваринного світу, що, вірогідно, зустрічаються в околицях території, яка потрапляє під затоплення в рамках планованої діяльності. Ми пишемо «вірогідно», адже Звіт не дає жодної інформації про місцезнаходження популяцій, перелічених у Звіті видів, і лише зазначає, що їх різноманіття присутнє на території планованої діяльності. Проєктанти посилаються на дослідження Інституту зоології ім. Шмальгаузена НАН України, викривлюючи його та не враховуючи зміни, внесені до списку червонокнижних видів: написано про тваринний світ у Звіті про наукові дослідження, стосується регіону розміщення проєктованої діяльності, а не безпосередньо зони затоплення водосховища: в Звіті чомусь міститься замість цього інформація про фауну приток Південного Бугу, міста Южноукраїнська і т.д., що не має відношення до змісту Звіту і не може бути використано для оцінки впливу проєктованої діяльності.

Окремо слід сказати про втрати цінних видів риb внаслідок неможливості проходу їх на нерест в обхід Олександрівської греблі на р. Південний Буг (Миколаївська область, с. Олександрівка).

Олександрівка є умовною межею середньої і нижньої течії Південного Бугу (далі – Пд Бугу). Тут живуть, за сучасними даними, близько 70 видів риb (Мовчан, 2011). Найціннішим елементом їхтїофауни є, без сумніву, реофільний комплекс риb, частково або повністю втрачений в інших частинах колишнього ареалу, в основному, у басейні Дніпра, саме через зарегулювання течії. До таких видів належать: ялець звичайний *Leuciscus leuciscus*, підуст звичайний *Chondrostoma nasus*, бистрянкa російська *Alburnoides rossicus*, шемая чорноморська *Alburnus sarmaticus*, рибець звичайний *Vimba vimba*, марена дніпровська *Barbus borysthenticus* та ін.

Якщо не буде відновлено функціонування рибохідного каналу навколо Олександрівської греблі, то Україна втратить значну частину популяції видів риb реофільного комплексу, для ряду видів це означає вимирання у світовому масштабі. Це є грубим порушенням українського законодавства, міжнародних зобов’язань України, матиме негативні наслідки для політичного іміджу України.

Єдиним способом захисту від тотального знищення видів риb реофільного комплексу є збереження місць їх існування. Для уникнення катастрофічного впливу Олександрівського водосховища на рибні запаси необхідно відновити роботу рибохідного каналу в обхід Олександрівської греблі. Створення риборозплідника з розведенням

чужорідних риб не компенсує втрату видів, які охороняються українським та міжнародним законодавством, і не дозволяє уникнути порушення законодавства.

Підвищення рівня Олександрівського водосховища може призвести до значного зменшення місць існування для плазунів та збільшити ризик місцевого зникнення видів. У Звіті не вказуються такі види плазунів, як: *Lacerta viridis*, *Zamenis longissimu*, *Dolischophis caspius*, що вказує на поверховість досліджень, проведених на території планованої діяльності.

Щодо птахів проєктанти концентрують увагу на питаннях рекреації, не вказуючи, а як саме планована діяльність буде впливати на водоплавних птахів. На нашу думку, очевидним є те, що водоплавні птахи гніздують не у місцях масового рекреаційного використання, а на решті території багатокілометрової берегової лінії, яка цілковито потрапляє в зону затоплення. Дійсно, сам факт рівня водосховища навряд становитиме принципову різницю для навколководних та водоплавних птахів. Проте Звіт зовсім не розглядає вплив на гніздування добових коливань рівня водосховища, що буде безумовно мати згубний ефект для видів, що гніздують в межах водосховища. Наголошуємо, що відсутні дані про чисельність, розподіл птахів, а також про дати дослідження.

Планована діяльність також може вплинути на популяції рукокрилих, що селяться у печерах гранітних скель Гарду. Як бачимо, у Звіті наголошується на тому, що обстежена територія планованої діяльності поєднує важливі кормові стації тварин, а, отже, перетворення місцевості може призвести до знищення таких стацій кажанів та скорочення чисельності популяцій.

Загалом, основною проблемою аналізованого Звіту можна вважати те, що автори притримуються видової концепції збереження біорізноманіття, яка була відкинута світовою наукою ще у другій половині минулого століття як неспроможна. Наразі основною концепцією збереження біорізноманіття як в Європі, так і в Україні, є оселищна, яка передбачає збереження рідкісних елементів флори та фауни в межах їх природних оселищ. Сенсом біотопічної (оселищної) концепції є збереження біорізноманіття. Вона полягає у тому, що відновлення знищених біотопів фактично неможливе. Те, що автори збираються розробляти спеціальні компенсаційні заходи з відновлення біотопів, свідчить про їхню некомпетентність у цих питаннях. Якщо заплавні ліси на усій території планованої діяльності будуть фактично знищені, і автори звіту цього навіть не заперечують, то не зрозуміло, які ж компенсаційні заходи вони планують розробити.

Також привертає до себе увагу те, що автори Звіту зовсім не оцінили вплив планованої діяльності на петрофітні біотопи, які мають постраждати найбільше. Якщо автори відносять їх до "решти біотопів міжнародного рівня охорони, які зазнають опосередкованого впливу, "пов'язаного з частковою зміною водного режиму та подальшими процесами збільшення активності мезофітних елементів", то ця інформація не відповідає дійсності, оскільки петрофітні біотопи з комплексом рідкісних ендемічних видів рослин, при піднятті рівня водосховища будуть знищені на досить значній протяжності.

У Звіті ОВД немає згадок про створену Постановою Кабінету Міністрів України від 03.09.2009 № 928 пам'ятку культурної спадщини національного значення "Історичний ландшафт центру Буго-Гардівської паланки Війська Запорозького", яку внесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України під охоронним номером 140001-Н. У звіті також відсутня інформація про пошкодження цієї пам'ятки внаслідок попереднього підняття рівня Олександрівського водосховища до відмітки 16,0. У Звіті наводиться перелік інших пам'яток культурної спадщини місцевого та національного рівня, що потрапляють в

зону затоплення Олександрівського водосховища. Проте Звіт не містить даних щодо оцінки впливу планованої діяльності на дані археологічні та історичні пам'ятки. Згідно з ч. 2 ст. 150 Земельного кодексу України виконання робіт щодо підняття рівня Олександрівського водосховища, та виконання інших робіт, пов'язаних з вилученням особливо цінних земель ПЗФ та земель, на яких розміщується пам'ятка культурної спадщини національного значення “Історичний ландшафт центру Буго-Гардівської паланки Війська Запорозького”, є неможливим без погодження Верховної Ради України. Таке вилучення проводиться Верховною Радою України. Жодних даних щодо проведення такої процедури Верховною Радою України для проекту Ташлицької ГАЕС у Звіті немає. Відповідно, роботи неможливо проводити без порушення вказаної норми закону.

Враховуючи зазначене, просимо Вас надати негативний висновок щодо зазначеного Звіту ОВД, оскільки цей Звіт очевидно містить недостовірну і перекручену інформацію і не може бути підставою для видачі висновку ОВД.

З повагою

В.о. виконавчого директора
ГО “Центр екологічних ініціатив “Екодія”

Пасюк О.Г.